

Tóra við Keldu

lærari

Heima er so hjartaligt eitt orð

“Heima er tó altíð best at vera” yrkti Símun av Skarði, og somuleiðis í dag hugsa flest øll, at fyrsta heim okkara var gott, men seinni fáa vit tó sjálvi longsul eftir egnum heimi, sum karm um lívið og litað av okkara samleika. Takksum fyri tað, sum var, rætta vit okkum eftir byrjanini til okkara egna. Tí heima kenna vit okkum heima.

Søgan sigur okkum, at serligir stovnar fyri fólk, ið bera brek, vóru so at siga pakkaloysnir - bústaður, skúli, arbeiðspláss og frítíðarítriv. Hóast kærkomnar broytingarnar og staðfestingina av, at fólk, ið bera brek, eru vorðin natúrligari partur í samfelagnum, varð á altjóða brekdegnum 3. desember, sum var hátíðarhildin í Norðurlandahúsinum, spurt, hvussu langt eru vit komin við bústaði til øll? Tað, sum seinastu tíðina er skrivað og lagt upp til, boðar frá einum politiskum ynski um, at útboðið av bústøðum og kostnaðurin eru á einum støði, so øll fáa eitt nøktandi heim í mun til teirra tørv.

Vakra ynski er tó í dag bókstavir, sum tørva lív. Ynski um egnan bústað eigur at gerast veruleiki, tí hvat ger tað við sjálvvirði títt, at tú ikki kanst búgva í egnum bústaði? Hvat ger tað við sjálvvirði títt, at fólk ikki vísa í verki, at tey virða tín tørv? Hvat ger tað við sjálvvirði títt, at møguleiki ikki er at gerast so sjálvbjargin, sum gjørligt? Óneyðugt er at svara spurningunum, tí grundleggjandi tørvur okkara er at vera sædd og fáa tørv okkara stillaðan. Júst tað mennir sjálvvirði og ger okkum før fyri at vaksa sum menniskjað.

Lyklaorðið er virðing. Virðing fyri fyrirtreytunum, sum tryggja góða lívgóðsku, og hetta ynski hava øll. Bústaðarpolitikkurin í Føroyum eigur sjálvsagt at geva rúm fyri, at fólk, ið bera brek, fáa egnan bústað við tilknýttum tænaðum og móguligum hjálptørvi í boði. Hetta fram um pláss á bústovni. Gleðiligt er, at eitt nú undir Kongavarða í Tórshavn og á Norðoyri eru íbúðir, sum eru atkomuligar fyri koyristólar. Hetta er ein byrjan.

Um allar íbúðir, ið bygdar vera, eru egnaðar t.d. til fólk við rørslutarni ger hetta, at hesi, eins og onnur, fáa móguleikan frítt at velja, hvar og hvussu tey ynskja at búgva. MBF viðmerkti soleiðis fyri árum síðani, at: “Hesin hugburður til bústaðarbygging leggur beinleiðis upp til eina samantvinning av fólki við breki og øðrum, samstundis sum tað verður fyribyrgt at fólk við breki verða stúvaði saman í ávís økir.” Ímyndið tykkum, um nú matvøruhandlar kravdu, at kundarnir skuldu standa á hondunum í 5 minuttir fyri at fáa vøruna, ella um allir skóhandlar kravdu, at kundarnir skuldu leypa tveir metrar hæddarlop fyri at keypa skógvar uttan nakað undantak ella tillaging. Tá hugsi eg, at trupult hevði verið hjá fleiri at keypt bæði mat og skógvar. Sjálvandi eru hetta ikki krøv, tí tað er meiningsleyst at krevja nakað av fólki, sum tey ikki megna. Hetta hevði gjørt stóran mismun á kundunum og mong høvdu tá verið bæði svong og skóleys – eins syrgiligt og at vera heimleysur.

Hvat gera vit, tá ið vilji at mæta ynskinum hjá fleiri føroyingum at fáa egið heim ikki verður vístur í verki? Samfelagsmyndin sær í nøkrum førum soleiðis út. Tí, sum er, eru øki, har ein bólkur í samfelagnum, ikki er vælkominn. Eisini eiga vit at minnast til, at hesi ongan áhugað hava í at vera í avmarkaða bólkunum, men tað eru onnur, sum gera avmarkingarnar - so hjartaliga.

Borgarlig rættindi fyri allar borgarar

Rigmor Dam

Løgtingskvinna

Tey flestu hava roynt at fella fyri einum øðrum menniskja. Vit minnast smílandi tær kitlandi, ja, brúsandir, kenslurnar, og tær fyrstu djúpu og lívgvandi løturnar - saman. Tá er lukkan í lívinum. Men vit duga vit ikki at forklára, hvat tað er sum hendir, ella hví tað hendir, tá vit verða forelskað. Sjálvt ikki sálarfrøðin ella onnur vísind dugir at forklára, hví vit fella fyri ávís sum menniskjum.

Tað var ein, sum lýsti fyrstu tíðina saman við táverandi sjeikinum - núverandi manninum – soleiðis: »Hví fellur man fyri fólki? Tað veit eg ikki. Altso.. sum menniskja er hann ótrúligur. Hann hugsar seg um og handlar ikki forhastið, tað dámar mær væl. Hann er eitt stórt menniskja«.

Men hvat, tá eg sigi, at tann, sum lýsti mannin hjá sær við hesum vøkru orðum, sjálvur er ein maður?

Tekur tað nakað av kærleikanum?

Minkar hann í virði? Er kærleikin millum hesar menninar minni verður - minni ektaður, enn millum onnur menniskju?

Eg haldi tað ikki. Sitatið kemur frá føroyska dokumentarfilminum »úr myrkrinum« frá 1994. Ein filmur um samkyndar, føroyskar menn. Menn, sum eru fálnir fyri øðrum monnum - uttan at teir duga at greiða frá, hvat tað var, sum hendi - ella hví tað hendi.

Sum kærleikin búnast, frá forelskilsli til at elska, ynskja mong okkara at giftast.

Hjúnalagið er ein avtala millum tvey myndug og samtykkjandi vaksin fólk, sum elska hvørt annað. Ein pagt, har vit vátta fyri hvørjum øðrum, at vit vilja fylgjast á lívsins leið, og stuðla hvørjum øðrum, í øllum lívsins viðurskiftum.

Hetta er tann privati parturin, sum vit onnur ikki skulu blanda okkum uppí, tí har eru vit menniskju tíbetur so deiliga ymisk.

Men vit kunnu skapa lögfrøðiliga karmarnir, so samkynd fáa somu borgarligu og harvið lögfrøðiliga rættindi, sum vit onnur hava - og taka fyri givið.

Tað verður sagt, at samkynd hjúnalag OYÐILEGGUR hjúnabandið millum mann og konu.

Væl kann tað vera, at samkynd hjúnaløg broyta og víðka um okkara fatan av hjúnalagnum. Men harfrá til at oyðileggja tað?

Hvat fer av mær og mín um hjúnalagi, um tvey onnur elska hvønn annan? Hvat fer av tær og tínum hjúnalagi, um tvey onnur fara á kommunukontórið og fáa pappír upp á hvønn annan?

Tað verður sagt, at hetta snýr seg um trúgv og um Bíbliuna.

Hesin spurningur er vónleysur at semjast um. Tó er tað ein sannroynd, at hjúnabandslógin snýr um lögfrøðilig rættindi fyri allar borgarar. Og tað eiga vit øll at kunna semjast um, óansæð, hvørja trúgv vit hava.

Tað verður sagt, at tað er ein glíðibreyt, um allir borgarar fáa somu borgaliga rættindi.

Soleiðis varð eisini sagt, tá kvinnur fingur valrætt. Og soleiðis varð eisini sagt í Suður Afrika og í USA, har tey svørtu høvdu ikki somu borgarlig rættindi sum hini.

Har var eisini spurt, hvat verður so tað næsta? At tey sleppa at ganga í okkara skúlum og kirkjum, koyra í okkara bussum, sita á okkara benkrum ella gifta seg inn í okkara familjur?

Ein og hvør hoyrir, hvussu skilaleys slík tala er í dag. Men tá var hetta púra legalt, tí tey svørtu høvdu ikki sama virði, sum tey hvítu. Tey vóru ein undirmettur bólkur, sum ikki hevði somu borgarlig rættindi sum onnur - tí var teirra frælsisrørsla eisini rópt borgararættindarørslan – Civil Right Movement.

Allir borgarar, sum verða mettir at verða skikkaðir at fara á val og at rinda skatt, eiga at hava somu borgarligu rættindi – eisini minnilutar! Lóggávan eigur at endurspeгла nútíðin og tann veruleika, sum vit liva í.

Tað verður sagt, at samkyndleiki er ímóti náttúruni.

Men so spyrji eg, hvørja náttúru meinar tú við? Ta fjølbroyttu og litríku náttúru, sum vit øll eru partur av, og har ikki tveir skapningar eru

líka, ikki tvey bløð, ikki tvær aldur, ikki tvær flykrur.

Og eg ímyndi mær, hvussu tað man kennast, um onnur defineraðu mína náttúru. Um onnur søgdu: Rigmor, tú skalt sova við einari konu, tí vit bestemma tína sonnu náttúru, og tú ert ónormal. Tá hevði eg gingið ímóti mínnari náttúru, tí konufólk siga mær onki.

Á sama hátt verður sagt við tey samkyndu, at tey skulu ganga ímóti síni náttúru; at tey antin skulu fylgja meirilutanum ella liva sum støk – tí teirra náttúra er skeiv, hon er miseydnað, og tí skulu tey ikki sleppa at uppliva kærleikan og hjúnabandið, sum vit onnur kunnu gleðast um hvønn einasta dag, tá vit fara heim til okkara elskaða.

Eg skilji ikki, hvussu samkynd hjúnalag skaðar meg og mitt hjúnalag.

Eg skilji ikki, hvat trúgv hevur við borgarlig rættindi at gera.

Eg skilji ikki, hví tað er ein glíðibreyt, at ein bólkur av borgarum fær somu borgarlig rættindi sum onnur.

Eg skilji ikki, hví mín náttúra skal eistast at vera betri enn náttúran hjá øðrum.

Hinvegin skilji eg so sera væl, hví tað er rætt at geva øllum borgarum somu borgararættindi, eitt nú við at broyta hjúnabandslógina, so samkynd eisini kunnu giftast borgarliga.

Samkyndur liviháttur er vorðin alt sjónligari í Føroyum seinastu árin. Neyvan tí tað eru fleiri samkynd, men tí tey nú tora at standa við seg sjálvi, og at liva sum pør á jøvnum fœti við onnur – opið, erliga og kerliga.

Tey eru her og liva gerandisdagin millum okkum:

Vit hitta og umgangast tey dagliga: hjá bakaranum, umborð á Smyrli, á gøtuni. Tey eru her!

Tey samkyndu eru menniskju úr kjøti og blóði, akkurát sum tú og eg.

Tey samkyndu hava eisini bara hetta eina lívið her á jørðini saman við okkum øðrum, akkurát sum tú og eg.

Tey samkyndu blíva forelskað í øðrum menniskjum og vilja innrætta sær ein gerandisdag, akkurát sum tú og eg.

Men tey hava bara ikki somu borgarligu rættindi sum tú og eg.

Vit kunnu ikki ráða yvir, hvørjum vit fella fyri.

Men vit kunnu broyta hjúnabandslógina.

Lógir eru gjørdar av menniskjum, fyri menniskju og verða broyttar av menniskjum.

Tað er tað vit her á háttvirda tingið eru til fyri.

Europeisk mentan, líka frá fólkaraðið til rættarsamfelagið og mannarættindini, sum vit í Føroyum avgjørt eru partur av, byggir á tolsemi- og frælsi at liva, tala, hugsa og trúgva. Men hetta kom ikki av sær sjálvum. Kríggj herjaðu í Evropa í hundrað ár, tí øll hildu, at HINI vóru á skeivari kós.

Tí bleiv avbjóðingin at finna nakrar skipanir, har vit eru samd um at tola ósemjur og ymiskleika, tí tað skal vera rúm fyri øllum.

Úr leivdunum frá kríggi og yvirgangi blómaðu tankarnir um tolsemi og frælsi hins einstaka at liva, tala og trúgva frítt.

Okkara fólkaraði, manna- rættindi og rættarsamfelagið, og harvið eisini lögtingið, byggja á hesa meginreglu: At øll menniskju hava líka virði, og at lógin er líka fyri øll – eisini minnilutar av alla- handa slag.

– Eg eri vís í og at vit eru røttu megin nútíðina.

Tí hvør einasta mamma og hvør einasti pápi, sum standa upp fyri sínum samkynda barni, mýkja málið.

Familja og vinfólk mýkja málið.

Politikarar, LGBT'arar og tíðarandin mýkja málið.

Fordómar byggja á ræðslu fyri tí økenda, tí, sum fyrr var tabu og skomm.

Og fordómar verða vendir til viðurkenning og forstálsis, hvørja ferð eitt nýtt menniskja letur skápskurðarnar upp og traðkar út í tann veruleikan, er tann rætti fyri viðkomandi.

Tá vit fáa andlit á, síggja tey spretta og bráðliga standa í lívsins blóma.

Tá venda fordómarnir til forstálsis, og harvið eisini viðurkenning.

Við at samtykkja hesar broytingar í hjúnabandslógini, koma vit eitt stórt fet nærri einum samfelag, sum virðir og javnstillar menniskju, óansæð, hvør tú ert ella hvønn tú elskar.